

15. Heidegger, Martin. 2001. *Being and Time*. Translated by John Macquarrie and Edward Robinson. Oxford: Blackwell.
 16. Jonas, Hans. 1985. *The Imperative of Responsibility: In Search of Ethics for the Technological Age*. Chicago: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226850337>.

17. Leopold, Aldo. 2020. *A Sand County Almanac*. Oxford: Oxford University Press.
 18. Næss, Arne. 1990. *Ecology, Community and Lifestyle*. Cambridge: Cambridge University Press.

Olena Sidorkina

IDEOLOGICAL BASIS OF MODERN PUBLIC ENVIRONMENTAL MOVEMENTS: PHILOSOPHICAL DIMENSION

Introduction. The global ecological crisis requires not only technical and economic solutions but also a profound transformation of worldview, values, and ethical orientations. Public environmental movements play an important role in this process by shaping new models of human–nature interaction. Their ideological foundations are increasingly connected with philosophical concepts that define value orientations, ecological consciousness, and ethical responsibility. At the same time, the philosophical dimensions of these movements, particularly the interrelation of psychological, cultural, and religious dimensions in the formation of ecological consciousness, remain insufficiently studied. **The aim and tasks.** The aim of the article is to analyse the philosophical dimension of the ideological foundations of public environmental movements in the context of their integration into civic initiatives. The tasks are: (1) to reveal the philosophical foundations of contemporary environmental movements through anthropocentric and ecocentric approaches and the ethics of responsibility; (2) to analyse the psychological, cultural, and religious dimensions of ecological consciousness; (3) to substantiate a three-dimensional model for understanding the ideological foundations of environmental movements. **Research methods.** The methodological basis of the study includes systemic and dialectical approaches, philosophical hermeneutics, ethical reflection, and comparative analysis of key concepts of ecological philosophy. **Research results.** The study demonstrates that the ideological foundations of environmental movements are based on the critique of anthropocentrism (Heidegger, Næss, Leopold), the concept of intergenerational responsibility (Jonas), and the integration of ecological consciousness with principles of social justice (Dobson). The psychological dimension is connected with ecological identity and empathy toward nature. The cultural dimension includes symbolic systems, collective memory, and cultural practices that shape ecological values. The religious dimension integrates spiritual traditions recognising the sacredness of nature, including Christian ecological theology and Eastern philosophical traditions. Their interaction forms a multidimensional system of ecological consciousness combining ethical, cultural, and spiritual components. **Discussion.** The proposed model complements existing philosophical approaches by explaining the mechanisms through which ecological values become embedded in individual and collective consciousness. While ecocentric theories primarily focus on the normative status of nature, the proposed model demonstrates how psychological, cultural, and religious dimensions interact in shaping ecological worldviews and sustaining environmental movements. Particular significance is attached to the concept of antheism as an ethical paradigm of planetary responsibility connected with Ukrainian cultural tradition. **Conclusions.** The philosophical analysis confirms that the ideological foundations of public environmental movements constitute a multidimensional value system integrating ecological ethics, spirituality, and social responsibility. The proposed three-dimensional model demonstrates that ecological movements achieve greater sustainability when psychological motivation, cultural identity, and spiritual values function in an interconnected way. Ecological consciousness combined with the ethics of responsibility becomes an important factor in the transformation of social values and practices in response to the global ecological crisis.

Keywords: *ecological consciousness, philosophical dimension, ecological ethics, ecological culture, public environmental movements, ethics of responsibility, sustainable development, three-dimensional model.*

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 31.03.2026.

Дата публікації: 28.05.2026

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.1.21253>

УДК 008:316.77(045)

СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПРОЦЕСАХ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Оксана Скиба

Державний університет «Київський авіаційний інститут»
 oksana.skyba@npp.nau.edu.ua | <https://orcid.org/0009-0004-7271-3410>

Анотація. У статті здійснено соціально-філософський аналіз становлення культурної ідентичності в процесах соціальної комунікації. Уточнено, що культурна ідентичність формується через співвіднесення особистості з певною культурною спільнотою, засвоєння її мови, традицій, символів, цінностей і моделей поведінки. Обґрунтовано, що соціальні комунікації забезпечують узгодження особистісного досвіду з культурно-історичною пам'яттю спільноти та водночас трансформують механізми самоідентифікації в умовах глобалізації, полікультурності й цифрового середовища. Показано, що культурна ідентичність постає динамічним процесом самовизначення особистості між спадкоємністю традиційних цінностей і відкритістю до нових соціокультурних впливів.

Ключові слова: культурна ідентичність, самосвідомість, соціальна ідентифікація, культурні цінності, міжкультурна взаємодія, глобалізація.

Вступ

Культурна ідентичність є складним і багатовимірним поняттям і тому виступає предметом досліджень багатьох наук. У найширшому сенсі поняття «ідентичність» означає усвідомлення особистістю своєї належності до певної спільноти, що допомагає їй самовизначитися в сучасному культурно-історичному просторі та орієнтуватися в сучасному соціокультурному середовищі. Дане

поняття стало предметом досліджень багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема таких, як Ю. Хабермас, С. Хантінгтон, Л. Грінфелд, К. Нілсен, С. Шульман, Л. Губерський, Т. Ворпай, А. Колодій, В. Кремень, Л. Нагорна, М. Попович, М. Шульга тощо.

Серед класичних робіт, присвячених проблемі ідентичності, заслуговують на увагу роботи Е. Еріксона, який вважав її ядром особистісного розвитку, що інтегрує індивідуальний досвід людини у систему культурних цінностей

спільноти (Erikson 1968). Його ідеї стали основою для подальших досліджень соціальної та культурної ідентичності, зокрема в межах теорії соціальної ідентичності Дж. Тернера (Tajfel and Turner 1979). Г. Хофстеде, розробив модель культурних вимірів як системи базових орієнтацій, що визначають соціальну поведінку (Hofstede 2010). Сучасні емпіричні дослідження підтверджують, що культурна ідентичність є одним із ключових чинників соціальної адаптації особистості, психологічної стабільності та академічної успішності молоді. Молодь є соціальним стимулятором змін, що відбуваються у сучасному суспільстві в період переходу людства до інформаційного суспільства. В результаті процесів соціальної комунікації молодь засвоює історичний досвід, суспільні, морально-етичні та інші цінності, знання і методи діяльності, формується як особистість і самоідентифікує себе в певному соціумі.

У сучасному полікультурному світі люди нерідко стикаються з послабленням почуття належності до певної культурної традиції, що супроводжується розривом між традиційними морально-етичними орієнтирами і новітніми зразками поведінки. Це супроводжується внутрішньою дезорієнтацією людини і вимагає більш глибокого осмислення механізмів соціальної комунікації, які здійснюють формування та збереження культурної ідентичності. Йдеться про осмислення механізмів соціальної комунікації, через які культурні цінності, етичні норми та моделі поведінки інтегруються у процес формування особистісної та культурної ідентичності. Особистість у таких умовах вибудовує баланс між автентичністю і відкритістю, між культурною ідентичністю та глобальною свідомістю.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є соціально-філософський аналіз особливостей становлення культурної ідентичності в процесах соціальної комунікації та з'ясування ролі новітніх технологій у трансформації взаємодії особистості із сучасним культурним простором.

Для досягнення поставленої мети передбачено такі завдання: дослідити механізми становлення культурної ідентичності в процесах соціальної комунікації, проаналізувати еволюцію уявлень про культурну ідентичність у філософському та культурному контекстах; визначити особливості становлення культурної ідентичності в умовах інформаційного суспільства; з'ясувати роль культурної ідентичності у процесі самоідентифікації особистості.

Методологія дослідження

Методологічну основу статті становлять метод збігу історичного і логічного, а також системний і діалектичний підходи. Метод збігу історичного і логічного використано для аналізу еволюції уявлень про культурну ідентичність – від класичних підходів до сучасних інтерпретацій в умовах інформаційного суспільства. Системний підхід дав змогу розглянути, як швидке зростання інформаційних мереж, посилення ролі віртуальних комунікацій, зростання мобільності

населення й перетин культурних кордонів впливають на культурну ідентифікацію особистості. Діалектичний підхід використано для виявлення суперечливого характеру взаємодії між традиціями і глобальними змінами, між збереженням власної культури і відкритістю до нових культур.

Результати

Одним із основних механізмів формування культурної ідентичності є соціальні комунікації, оскільки саме вони забезпечують емоційно-ціннісний зв'язок людини з тією чи іншою культурною спільнотою. У процесі ідентифікації особистість ототожнює себе з певною культурною групою і приймає її мову, звичаї, цінності та моделі поведінки як власні.

Позитивна ідентифікація з власним культурно-історичним спадком, як зауважує Г. Тріандіс, є важливим чинником духовної зрілості особистості. Вона стає основою для формування світоглядних орієнтирів та почуття власної цінності. Подібний тип ідентифікації створює передумови для формування толерантності та відкритості до інших культур, оскільки тільки людина, впевнена у своїй культурній належності, відкрита для діалогу й взаємозбагачення з представниками інших культур (Triandis 1995). Отже, у цьому контексті культурна ідентичність сприяє формуванню почуття автентичності з готовністю до співіснування в полікультурному світі

Серед чинників формування культурної ідентичності найчастіше виділяють наступні:

- а) людські переконання;
- б) наявність спільного історичного минулого та уявлень про спільне майбутнє;
- в) спільні дії, тобто дієва ідентичність;
- г) наявність спільної батьківщини, держави;
- д) спільні характеристики, що об'єднуються поняттями «національного характеру», спільної культури та спільних політичних принципів (демократія, верховенство закону тощо) (УЛЄ 2015, 32). Окрім цього, також важливим чинником, що впливає на формування ідентичності є наявність належної освіти та виховання. Саме вони складають основу фундаменту, на якому формується самосвідомість та культурна ідентичність.

Сьогодні серед важливих чинників, що впливають на процес формування культурної ідентичності молоді, слід назвати, з одного боку, процеси глобалізації, а з іншого – різноманітні рухи, що спрямовані на збереження своєї унікальності, що виникають через відірваність значної частини населення від традиційних культурних цінностей та орієнтацію на західні цінності та шаблони поведінки. Традиційні культурні цінності в процесі суспільного розвитку набувають нових смислових інтерпретацій, що дозволяє по-новому осмислювати проблему формування культурної ідентичності в сучасному світі. Більш глибокі знання про культурні цінності, традиції, звичаї сприяють формуванню ідентичності та збереженню рідної національної культури.

Культурна ідентичність полягає в усвідомленому ототожненні людської особистості з певною культурою, прийняття її моральних норм, цінностей та моделей поведінки. Залежно від культурної ідентифікації особистості формуються світоглядні орієнтації, культурні і моральні цінності, знання мови тощо.

Особливу увагу вітчизняні дослідники приділяють комунікативному аспекту культурної ідентичності, наголошуючи, що саме в процесі спілкування і культурного обміну відбувається передача культурних значень, розвиток емпатії та толерантності (Танчер 2019). Тут комунікація є не лише способом включення людини до соціуму, а можливістю через взаємодію з іншими людьми усвідомити власну культурну своєрідність і унікальність. Серед факторів, що впливають на становлення культурної ідентичності, важливе місце займають освіта і виховання. Велике значення має виховання у сім'ї, адже саме там через спілкування дитина отримує уявлення про базові культурні норми та цінності, які стають основою для формування сучасних культурних орієнтирів.

Отже, культурну ідентичність можна розглядати як багаторівневе психологічне утворення, що є результатом постійної взаємодії індивідуального досвіду людини та соціокультурного середовища, у якому вона живе й розвивається. Цей процес не є статичним – він триває упродовж усього життя, зазнаючи трансформацій під впливом нових соціальних контактів, культурних контекстів і особистісних рефлексій. Людина постійно «переписує» власну ідентичність, узгоджуючи особистісні смисли з культурними нормами, традиціями, символами та суспільними очікуваннями (Лебединський 2025, 2131). Взаємодія індивідуального досвіду людини з соціокультурним середовищем відбувається за допомогою системи соціальних комунікацій, починаючи від спілкування в родинному колі, отримання шкільної освіти і закінчуючи сучасними соціальними мережами. Сьогодні система соціальних комунікацій зазнала значних трансформацій під впливом інноваційних технологій. Деякі традиційні види комунікацій відходять у минуле (телеграми, листування на папері тощо) і їх витісняє спілкування у різноманітних віртуальних мережах, групах тощо. За таких умов канали соціальної комунікації, що впливають на формування культурної ідентичності, часто важко повністю відстежити, як і передбачити наслідки комунікативного впливу, що проявляються у поведінці та вчинках комунікантів.

При становленні української культурної ідентичності виникають певні складнощі, оскільки вона містить суттєві відмінності в уявленнях про спільну історичну пам'ять країни, що визначає сучасний образ нації та держави, а також особливості їхнього сприйняття громадянами. Як справедливо відмічає В. Середа, відновлення структури «історичної ідентичності», зокрема її трьох основних елементів (календарних свят, історичних осіб,

головних періодів і подій, тощо), свідчить, що інституалізація історичної пам'яті та історичної ідентичності великою мірою пов'язана з регіональністю (Середа 2006).

Якщо для становлення культурної ідентичності основним критерієм є наявність групи людей, що мають спільну культуру, то для національної – важливу роль відіграє наявність політичної спільноти, яка прагне здобути суверенність або вже її здобула. Наявності спільної мови, походження, традицій, культури, ще недостатньо, щоб претендувати на національну ідентичність як ідентичність політично оформленої нації (Козловець 2011, 5). Тобто, становлення культурної ідентичності певної спільноти доречно розглядати як етап, який передувє становлення національної ідентичності.

Обговорення

У сучасних соціально-філософських дослідженнях культурна ідентичність розглядається як багатовимірний феномен, що формується на перетині особистісного досвіду, соціальних комунікацій та культурно-історичного середовища. У вітчизняній науковій думці особлива увага приділяється взаємозв'язку між становленням культурної ідентичності та процесом формування особистості. Так, С. Максименко підкреслює, що розвиток культурної ідентичності є невід'ємним від становлення особистості та засвоєння культурних цінностей, на основі яких людина вибудовує власний культурний простір (Максименко 2006). Подібного підходу дотримується і О. Донченко, яка пов'язує культурну ідентичність із психокulturою народу – системою символів, традицій та архетипів, що формують суспільну свідомість і впливають на світогляд людини (Донченко 2001). М. Савчин також наголошує на значенні внутрішнього духовного світу особистості як важливої детермінанти формування культурної ідентичності (Савчин 2019). Спільним для цих підходів є розуміння культурної ідентичності не лише як соціальної належності, а як складного процесу внутрішнього самовизначення особистості.

На відміну від психологічно орієнтованих концепцій, сучасні комунікативні та конструктивістські підходи акцентують увагу на динамічному характері ідентичності. Так, М. Абисова розглядає проблему сталості ідентичності в умовах постмодерної соціальності крізь призму дискурсивних і нарративних практик, у межах яких ідентичність постає результатом постійного соціокультурного конструювання (Абисова 2024). Дискурсивні та нарративні підходи дослідниця трактує як взаємодоповнювальні механізми засвоєння соціокультурного досвіду та підтримання Я-ідентичності. У цьому контексті результати нашого дослідження доповнюють зазначений підхід акцентом на ролі соціальних комунікацій як механізму взаємодії між індивідуальним та соціальним рівнями культурної ідентичності. Саме через процеси комунікації здійснюється передача культурних смислів, моральних норм, моделей поведінки та історичного досвіду.

Проблема трансформації культурної ідентичності в умовах мережевої культури розглядається також у працях Н. Ченбай, яка наголошує, що в сучасному цифровому середовищі ідентичність дедалі більше залежить від здатності особистості адаптуватися до множинних соціокультурних контекстів і здійснювати вибір між різними моделями самоідентифікації (Ченбай 2025). На відміну від класичних моделей культурної ідентичності, заснованих на відносно стабільних ціннісних орієнтаціях, мережева культура створює умови для множинної та динамічної ідентифікації. Водночас результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що сучасні соціальні комунікації не лише розширюють можливості міжкультурної взаємодії, а й посилюють ризики розмивання традиційних культурних орієнтирів і внутрішньої дезорієнтації особистості.

Важливий внесок у дослідження комунікативної природи культурної ідентичності здійснює Т. Шоріна, яка розглядає комунікацію як процес соціального конструювання, де соціальне та індивідуальне перебувають у постійному взаємозв'язку (Шоріна 2024). Дослідниця трактує сучасне суспільство як складну соціально-комунікативну систему, що охоплює фізичний, соціальний, технологічний, емоційний, культурний і символічний виміри взаємодії. На відміну від суто технологічного розуміння комунікації, Т. Шоріна наголошує на її людиновимірному характері, де ключового значення набувають діалог і взаєморозуміння. Такий підхід загалом співпадає з результатами нашого дослідження, у межах якого культурна ідентичність розглядається як результат складної взаємодії індивідуального досвіду, культурного середовища та систем соціальної комунікації.

О. Сідоркіна, досліджуючи морально-етичні аспекти соціально-комунікативних відносин, підкреслює значення моральних імперативів як чинника соціального розвитку в умовах сучасних суспільних викликів (Сідоркіна 2023). Її підхід доповнює результати нашого дослідження, оскільки дозволяє розглядати соціальні комунікації не лише як механізм передачі інформації, а і як засіб трансляції морально-етичних норм, культурних традицій та історичного досвіду.

Окремі дослідники також наголошують на необхідності розрізнення понять культурної та національної ідентичності. Зокрема, В. Гнатюк пропонує розглядати національну ідентичність лише як один із аспектів інтегральної ідентичності особистості (Гнатюк, 45). У цьому контексті культурна ідентифікація постає як соціально-психологічний процес ототожнення людини зі своєю культурою та засвоєння її цінностей, норм і моделей поведінки. Результати проведеного дослідження підтверджують, що в умовах глобалізації та розвитку новітніх соціальних комунікацій культурна ідентичність дедалі більше набуває багаторівневого характеру, поєднуючи культурний, соціальний, моральний і навіть сакральний виміри.

Таким чином, порівняння різних дослідницьких підходів свідчить, що культурна ідентичність не може бути зведена лише до етнічної, національної чи комунікативної належності. Вона формується як складний і динамічний процес взаємодії індивідуального досвіду, соціальних комунікацій, культурної пам'яті, моральних цінностей і сучасних цифрових практик. Саме системи соціальних комунікацій забезпечують взаємодію цих елементів, створюючи умови для збереження культурної спадковості та водночас трансформації культурної ідентичності в умовах глобалізованого світу.

Висновки

У результаті дослідження встановлено, що культурна ідентичність є складним багатоаспектним явищем, яке охоплює систему світоглядно-ціннісних уявлень, емоційних переживань і стратегій поведінки, спрямованих на самовизначення особистості в певному культурному середовищі. Її зміст охоплює різні сторони життя соціуму, багатоманітність людського досвіду та соціокультурної практики. Тому зі зміною культурно-історичних і соціальних умов трансформується не лише зміст культурної ідентичності, а й механізми її формування.

Показано, що становлення культурної ідентичності відбувається через діалектичну взаємодію індивідуального світогляду людини та культурної спільноти, звичаї, традиції й цінності якої поступово стають складовими особистісних світоглядних орієнтирів. Важливу роль у цьому процесі відіграють соціальні комунікації, які забезпечують не лише передавання культурних норм, а й узгодження особистісного досвіду з цінностями культурної спільноти. Саме в цьому полягає уточнення ролі соціальних комунікацій як механізму формування та трансформації культурної ідентичності.

Отже, культурна ідентичність постає як процес самовизначення особистості й встановлення балансу між індивідуальними та суспільними цінностями, між традиційними культурними орієнтирами й сучасними формами соціальної взаємодії. Соціальні комунікації забезпечують спадковість культурних цінностей і водночас відкритість до нових соціокультурних впливів, виступаючи важливою умовою духовної єдності особистості та суспільства.

Список літератури

1. Абисова М. А. До проблеми ідентичності в умовах постмодерну. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Філософія. Культурологія»*. 2024. Вип. 1 (39). С. 29–33. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18447>.
2. Гнатюк О. Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність. Київ: Критика, 2005. 528 с.
3. Донченко О. А. Психокультура українського народу: історія, сучасність, перспективи. Київ: Генеза, 2001. 384 с.
4. Козловець М. А. Національна ідентичність як соціокультурний феномен. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Філософські науки*. 2011. Вип. 60. С. 3–11.
5. Лебединський Е. Б. Психологічні механізми становлення культурної ідентичності. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 11 (57). С. 2124–2134. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)-2124-2134](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-2124-2134).

6. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості : у 2 т. Т. 1 : Психологічна сутність розвитку людини. Київ : ТОВ «КММ», 2006. 376 с.
7. Савчин М. В. Методологічні орієнтації у дослідженні проблем особистості. *Психологія особистості*. 2019. № 1 (10). С. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.15330/ps.10.1.38-45>.
8. Серєда В. Регіональні виміри українського соціуму: історичне минуле і національні ідентичності. *Агора. Україна - регіональний вимір*. 2006. Вип. 3. С. 29–41.
9. Сідоркіна О. Морально-етичні виміри соціальних комунікацій (мовний контекст). *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Філософія. Культурологія»*. 2023. Вип. 2 (38). С. 37–42. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.2.18109>.
10. Танчер В. Культурна ідентичність в полікультурному суспільстві. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. № 4. С. 271–285.
11. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності. Київ : УБС НБУ, 2015. 609 с.
12. Ченбай Н. Особливості формування ідентичності в нових соціокультурних реаліях. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Філософія. Культурологія»*. 2025. Вип. 1 (40). С. 138–142. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.40.19347>.
13. Чернуха В. П. Національна ідентичність як індикатор сформованої особистості. Національна ідентичність як проблема науки й освіти. Київ : ІОД НАПН України, 2020. С. 307–312.
14. Шоріна Т. Комунікація як інструмент дослідження соціальної реальності та культурних значень: конкретизація комунікативних вимірів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Філософія. Культурологія»*. 2024. Вип. 2 (39). С. 94–101. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18465>.
15. Erikson E. H. *Identity: Youth and Crisis*. New York : W. W. Norton & Company, 1968. 336 p.
16. Hofstede G., Hofstede G. J., Minkov M. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York : McGraw-Hill, 2010. 561 p.
17. Tajfel H., Turner J. C. *An Integrative Theory of Intergroup Conflict. The Social Psychology of Intergroup Relations* / eds. W. G. Austin, S. Worchel. Monterey, CA : Brooks/Cole, 1979. P. 33–47.
18. Triandis H. C. *Individualism and Collectivism*. Boulder, CO : Westview Press, 1995. 259 p.

References

1. Abysova, Mariia. 2024. "Do problemy identychnosti v umovakh postmodernu" [To the Problem of Identity in the Conditions of Postmodernity]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia* [Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies] 1 (39): 29–33. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18447>.
2. Hnatiuk, Olha. 2005. *Proshchannia z imperiieiu: ukrainski dyskusii pro identychnist* [Farewell to Empire: Ukrainian Debates on Identity]. Kyiv: Krytyka.
3. Donchenko, O. A. 2001. *Psykhokultura ukrainskoho narodu: istoriia, suchasnist, perspektyvy* [Psychoculture of the Ukrainian People: History, Present, Prospects]. Kyiv: Heneza.
4. Kozlovets, Mykola. 2011. "Natsionalna identychnist yak sotsiokulturnyi fenomen" [National Identity as a Sociocultural Phenomenon]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya: Filosofski nauky* [Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences] 60: 3–11.
5. Lebedynskyi, Eduard. 2025. "Psykhologichni mekhaniz-my stanovlennia kulturnoi identychnosti" [Psychological

Oksana Skyba

FORMATION OF CULTURAL IDENTITY IN THE PROCESSES OF SOCIAL COMMUNICATION

Introduction. Cultural identity is a dynamic socio-cultural process and an important subject of interdisciplinary research. In the broadest sense, identity means an individual's awareness of belonging to a particular community, which enables self-determination within the contemporary socio-cultural space. The aim and tasks. The aim of the article is to provide a socio-philosophical analysis of cultural identity formation in the processes of social communication and to clarify the role of new technologies in transforming the interaction between the individual and the contemporary cultural space. The tasks are to investigate the mechanisms of cultural identity formation, analyze the evolution of ideas about cultural identity, determine its peculiarities in the information society, and clarify its role in personal self-identification. Research methods. The methodological

Mechanisms of Cultural Identity Formation]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky* [Prospects and Innovations of Science] 11 (57): 2124–2134. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)-2124-2134](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-2124-2134).

6. Maksymenko, Serhii. 2006. Heneza zdiisnennia osobystosti: u 2 t. T. 1: Psykhologichna sutnist rozvytku liudyny [Genesis of Personality Realization: In 2 Vols. Vol. 1: *The Psychological Essence of Human Development*]. Kyiv: TOV "KMM".
7. Savchyn, Myroslav. 2019. "Metodolohichni orientatsii u doslidzhenni problem osobystosti" [Methodological Orientations in the Study of Personality Problems]. *Psykhohiia osobystosti* [Personality Psychology] 1 (10): 38–45. <https://doi.org/10.15330/ps.10.1.37-44>.
8. Sereda, Viktoriia. 2006. "Rehionalni vymiry ukrainskoho sotsiumu: istorychne mynule i natsionalni identychnosti" [Regional Dimensions of Ukrainian Society: Historical Past and National Identities]. *Ahora. Ukraina - rehionalnyi vymir* [Agora. Ukraine - Regional Dimension] 3: 29–41.
9. Sidorkina, Olena. 2023. "Moralno-etychni vymiry sotsialnykh komunikatsii (movnyi kontekst)" [Moral and Ethical Dimensions of Social Communications: Language Context]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia* [Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies] 2 (38): 37–42. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.2.18109>.
10. Tancher, Viktor. 2019. "Kulturna identychnist v polikulturnomu suspilstvi" [Cultural Identity in a Multicultural Society]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty* [International Relations: Theory and Practical Aspects] 4: 271–285.
11. Ukrainiska liudyna v yevropeiskomu sviti: vymiry identychnosti [Ukrainian Human Being in the European World: Dimensions of Identity]. 2015. Kyiv: UBS NBU.
12. Chenbai, Nataliia. 2025. "Osoblyvosti formuvannia identychnosti v novykh sotsiokulturnykh realiiakh" [Features of Identity Formation in New Sociocultural Realities]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia* [Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies] 1 (40): 138–142. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.40.19347>.
13. Chernukha, V. P. 2020. "Natsionalna identychnist yak indykator sformovanoi osobystosti" [National Identity as an Indicator of a Formed Personality]. In *Natsionalna identychnist yak problema nauky y osvity* [National Identity as a Problem of Science and Education], 307–312. Kyiv: IOD NAPN Ukrainy.
14. Shorina, Tetiana. 2024. "Komunikatsiia yak instrument doslidzhennia sotsialnoi realnosti ta kulturnykh znachen: konkretizatsiia komunikatyvnykh vymiriv" [Communication as a Tool for Researching Social Reality and Cultural Meanings: Specification of Communicative Dimensions]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia* [Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies] 2 (39): 94–101. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18465>.
15. Erikson, Erik H. 1968. *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company.
16. Hofstede, Geert, Gert Jan Hofstede, and Michael Minkov. 2010. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York: McGraw-Hill.
17. Tajfel, Henri, and John C. Turner. 1979. "An Integrative Theory of Intergroup Conflict." In *The Social Psychology of Intergroup Relations*, edited by William G. Austin and Stephen Worchel, 33–47. Monterey, CA: Brooks/Cole.
18. Triandis, Harry C. 1995. *Individualism and Collectivism*. Boulder, CO: Westview Press.

basis of the study consists of systemic and dialectical approaches. The systemic approach makes it possible to analyze the influence of new forms of social communication, population mobility, and cultural boundary crossing on personal cultural identification. The dialectical approach reveals the contradictory interaction between traditions and global transformations, between preserving one's own culture and openness to other cultures. **Research results.** It is substantiated that social communications are one of the main mechanisms of cultural identity formation, since they ensure the emotional and value-based connection between the individual and the cultural community. Cultural identification influences the formation of worldview orientations, moral values, language practices, and models of social behavior. **Discussion.** In the context of globalization, cultural identity is formed not only at the rational level but also through symbolic and sacred dimensions. Traditions, moral values, and religious representations constitute a relatively stable cultural core that influences the lifeworld of a cultural community and the processes of identity formation. **Conclusions.** Cultural identity is formed through the dialectical interaction between the individual worldview and the cultural community, whose traditions, customs, and values gradually become part of personal worldview orientations. Social communications play a crucial role in this process by coordinating personal value orientations with the values of the cultural community.

Keywords: *cultural identity, self-consciousness, social identification, cultural values, intercultural interaction, globalization.*

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 31.03.2026.

Дата публікації: 28.05.2026

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.1.21255>

УДК 130.2:37.01:378(045)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГУМАНІТАРНОЇ СКЛАДОВОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

Наталія Ченбай

Державний університет «Київський авіаційний інститут»
chenbai@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0003-3744-3166>

Анотація. У статті здійснено соціально-філософський аналіз трансформації гуманітарної складової вищої освіти в умовах сучасних соціокультурних та інформаційно-технологічних змін. Розкрито особливості гуманістичної та утилітарно-прагматичної освітніх традицій, що історично визначали розуміння мети й змісту університетської освіти. Показано, що трансформація гуманітарної складової відбувається на інституційному, змістовному та особистісно-компетентнісному рівнях. Обґрунтовано, що в умовах інформаційного суспільства гуманітарна освіта має виконувати не лише культуротворчу, а й критико-аналітичну, комунікативну та ціннісно-рефлексивну функції. Доведено, що гуманітарна складова у технічному університеті має розглядатися не як допоміжний елемент професійної підготовки, а як необхідна умова формування соціально відповідального фахівця, здатного осмислювати соціокультурні наслідки науково-технічного розвитку.

Ключові слова: гуманітарна освіта, гуманітарні науки, технічний університет, освітня традиція, освітня парадигма, інформаційне суспільство, інформаційно-комп'ютерні технології.

Вступ

В останні десятиліття, в умовах розгортання «парадигмальної наукової революції в освіті» (Вознюк 2014, 6), помітним стає дисбаланс між технократизмом як принципом організації суспільного розвитку, прагматичним характером людських дій і соціально-гуманітарною сферою. Система освіти в усьому світі загалом, і в Україні зокрема, усе більше стає залежною від загальних тенденцій, притаманних розвитку глобалізованого технократичного світу. Тому суспільство висуває особливі вимоги до якості освіти на всіх її рівнях, яка має стати «неперервною». І найвагоміший внесок у формування особистості, підготовленої до життя у нових соціокультурних реаліях, мають зробити вищі навчальні заклади, передусім технічні університети, які покликані надати студентам таку освіту, яка дійсно «випереджатиме час» (Ченбай 2010, 117). Проте цього неможливо досягти без збалансованого поєднання у навчальних планах спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів освіти у сучасних університетах, різних дисциплін, чільне місце серед яких традиційно належало гуманітарним. Актуальність звернення до проблеми трансформації гуманітарної складової в освітніх процесах на новому етапі становлення інформаційного суспільства зумовлюється як її

важливістю для духовного розвитку особистості, так і спробами встановити межі і силу впливу гуманітарного знання у новій освітній парадигмі, що формується у наш час.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є виявлення особливостей трансформації гуманітарної складової вищої освіти у контексті освітніх процесів, що відбуваються на сучасному етапі становлення інформаційного суспільства.

Досягнення такої мети обумовило постановку наступних завдань:

- розкрити особливості двох освітніх традицій, які історично склалися;

- виявити особливості трансформації гуманітарної складової вищої освіти в сучасній освітній системі;

- обґрунтувати необхідність формування такої освітньої парадигми, яка поєднає найкращі риси освітніх традицій минулого та відповідатиме запитам суспільства, у якому всі сфери зазнають трансформацій під впливом інформаційно-комп'ютерних технологій.

Методологія дослідження

У процесі дослідження застосовано історико-філософський підхід для аналізу становлення двох освітніх традицій: гуманістичної та утилітарно-прагматичної, що історично визначали розуміння мети й змісту освіти; системний